

Transkribering av Jubileumswebbinarium, del 8 - Domarrollen – då, nu och i framtiden

Från Lunds tingsrätt

Sändes den 18 maj 2022, klockan 12:00

Deltagare

Björn Hansson, lagman, Elsa Trolle Önnerfors, docent i rättshistoria, Thed Adelswärd, chefsrådman, Sandra Ahrén, administrativ assessor och juris doktor Richard Croneberg.

BJÖRN: Hej och välkomna till Lunds tingsrätt, jag heter Björn Hansson och är tingsrättens lagman. Detta är det åttonde och sista jubileumswebbinariet inför Hovrätten över Skåne och Blekinges 200-årsjubileum. Förresten ett stort grattis till dessa 200 år från oss som i och för sig haft rådhus sedan i alla fall 1300-talet men mer om vår historia senare.

Detta är det senaste tingshuset och stod klart 2018. Och det ligger bara 150 m från den tidigare tingsrätten vars kostym likt min med tiden hade blivit alltför trång. Här på Lunds tingsrätt är vi cirka 90 medarbetare. Vi arbetar helt digitalt med alla måltyper och försöker även i övrigt utnyttja alla de möjligheter som den digitala utvecklingen erbjuder. Tingsrätten slog samman med tingsrätterna i Landskrona och Eslöv år 2002 och 2005 tillfördes även Lomma kommun, då från Malmö tingsrätts domsaga. Nu består domsagan om nio kommuner. Eslöv, Hörby, Höör, Kävlinge, Landskrona, Lomma, Lund, Staffanstorps och Svalöv. Vi avgör årligen drygt 7 000 mål varav cirka 3 200 brottmål, 1 100 familjemål inklusive gemensamma ansökningar, 1 100 övriga tvistemål och ca 1 600 ärenden, inklusive konkurser. Som jag antydde tidigare så tornar vi på en något längre historia än hovrätten och ni vet vad man säger: Vill man veta något så ska man fråga Lund. -Så därför över till dig Elsa! Hur är det egentligen med Lunds tingsrätts historia?

ELSA: Lund är en av Sveriges äldsta städer och grundades i slutet av 900-talet, både själva staden Lund och områdena runt omkring har under långa perioder i historien varit indelad i tre olika jurisdiktioner; landets, stadens och universitetets. Sedan medeltiden var Sveriges landsbygd indelad i härad. Ett härad kan liknas vid ett juridiskt distrikt och till varje härad hörde en häradsrätt. En domstol som fungerade som underrätt och första instans på landsbygden. Landsbygden utanför Lund tillhörde i huvudsak Torna och Bara härad som sedan 1688 hade en gemensam domsaga med tingsställe i Dalby. Dalby hade sedan medeltiden varit en viktig mötesplats på Lundaslätten och låg dessutom rent geografiskt mitt i domsagan.

Själva tingsförhandlingarna höll man till en början på gästgiveriet i Dalby. Det var inte helt ovanligt att man gjorde så och det var också vanligt att

gamla svenska tingshus låg i närheten av gästgiverier. Tingen höll för det mesta på i flera dagar och tillresande behövde ha någonstans att äta och sova mellan förhandlingarna. 1783 invigdes ett nytt tingshus i Dalby i direkt anslutning till gästgiveriet. Här höll man ting fram till mitten av 1900-talet då det beslutades att tingsstället för Torna och Bara härader skulle flyttas in till centrala Lund. 1958 invigdes ett nybyggt tingshus på Byggmästargatan inne i Lund. Precis i närheten av centralstationen. Arkitekten bakom tingshuset var Hans Westman som har ritat en mängd andra byggnader i Lund, inte minst flera studentområden.

Städernas domstolar var fram till början av 1970-talet rådhusrätterna. Och även i Lund fanns en sådan. den äldsta anteckningen om ett rådhus i Lund är från mitten av 1300-talet och där omnämns en byggnad placerad vid Stortorget mitt i stan. Lund har visserligen bara haft en rådhusrätt men flera olika rådhus. Under årens lopp har nämligen byggnaderna förstörts av alltifrån danska trupper under de skånska krigen till vanliga eldsvådor och klåfingriga arkitekter som ville bygga nytt. Nya rådhus uppfördes därför både under 1500-, 1600-, 1700- och 1800-talen. -1800-tals rådhuset, ritat av den kände lundaarkitekten Carl Georg Brunius revs i början av 1900-talet och ersattes 1913 av ett nytt bankpalats som finns kvar än i dag, om än med annan verksamhet. -Samtidigt flyttade rådhusrätten sin verksamhet till en annan byggnad vid Stortorget, ett hus från 1830-talet, som ursprungligen uppförd som stadshus. -Här höll rådhusrätten sina förhandlingar, ända fram till tingsrättsreformen i början av 1970-talet.

Vad som är speciellt för Lund och Uppsala är att det i dessa städer hade även universiteten egna domstolar fram till mitten av 1800-talet. Den här typen av domstolar hade sin grund i det gamla ståndssamhällets princip om att olika grupper i samhället hade olika privilegier och därmed också egna domstolar. Envar skulle dömas av sina likar. -En adelsman av andra adelsmän, en bonde av bönder och i Lund skulle studenter och professorer dömas av universitetet. Universitetets domstolar är lika gamla som universiteten själva och detta är inte bara ett svenskt fenomen utan finns även i flera andra europeiska länder. Reglerna för universitetets verksamhet i Lund, de finns i konstitutionerna, dvs. universitetets stadgar som är från 1660-talet. Konstitutionerna gav universitetet ett stort självstyre med diverse privilegier och dessutom en egen domsrätt som var helt skild från staden Lunds. -Alla personer som var knutna till universitetet, allt från professorer och deras tjänstefolk till studenter omfattades av domsrätten. För studenternas del, upphörde domsrätten först om ett brott hade begåtts en dagsresa eller på sex mils avstånd från Lund. Universitetet kunde döma i alla slags civil och kriminalmål. Bara högmålsbrott skulle skickas vidare till högre domstolar. Vid dömandet använde universitetet samma lagar och regler som de vanliga domstolarna. Första instans var rektorn och om inte saken kunde lösas där, gick man vidare till konsistoriet, som kan liknas vid dagens universitetsstyrelse. -Det har satt universitetets samtliga professorer, vilket i äldre tid inte var särskilt många, inte ens 10 stycken. Straffen som universitetet kunde utdöma innefattade böter, fängelse och relegering, men man kunde också döma till döden, även om domen i de fallen skulle fastställas av högre instanser. Dödsstraff i Lund var överhuvudtaget väldigt ovanligt, men ett verkställdes faktiskt 1830, då en student som hade slagit ihjäl en kurskamrat dömdes till döden av universitetet. Detta var för övrigt faktiskt den sista avrättningen i Lund överhuvudtaget. Universitetets domsrätt började ifrågasättas under 1800-talet. Kritikerna menade att det var en föråldrad kvarleva från medeltiden. Att domsrätten kolliderade med

de vanliga domstolarnas dömande verksamhet. Och med tiden minskade också den akademiska domsrätten stegvis och avskaffades helt 1852. Efter det så dömde universitetet enbart i disciplinmål och i frågor rörande bristande tjänsteutövning. Den allra sista kvarlevan av universitetets domstol, är den disciplinnämnd som än i dag finns kvar vid Lunds universitet.

1971 avskaffades de gamla härads- och rådhusrätterna och ersattes med dagens tingsrätter. Häradsrätten för Torna och Bara häraders domsaga och Lunds rådhusrätt slogs nu ihop till Lunds tingsrätt. Den nya tingsrätten övertog Torna och Baras häradsrätts tidigare lokaler som dessutom byggdes till under 1970-talet. Men med tiden stod det klart att varken lokalerna eller säkerheten räckte till och det var dags att bygga nytt igen. I augusti 2018, invigdes tingsrättens nuvarande och nybyggda byggnad som även den ligger i direkt anslutning till Lunds centralstation.

BJÖRN: Ett stort tack till docenten, universitetslektorn och tv-profilen Elsa Trolle Önnerfors för den mycket spännande historiken. Ämnet för vårt webinarium är domarrollen. Och vi tänkte belysa den genom ett panelsamtal. Samtalet leds av Richard Croneberg, som är juris doktor i finansrätt och som inom ramen för sin avhandling, bl.a. komparativt undersökt hur synen på domstolars roll och kompetens formar de strategier och olika länder antagit för att motverka skatteflykt. Över till dig, Richard.

–

RICHARD: Hjärtligt tack för den presentationen, Björn. Ja, domarens roll har ju onekligen förändrats under de senaste 200 åren från en dåtida erkänd auktoritetsfigurer och central aktör i den svenska monarkins tjänst till en nutida väktare av demokrati och rättssäkerhet. Och under det här webinariet så har vi för avsikt att diskutera hur domarrollen sett ut, ser ut och kommer se ut då, nu och i framtiden. Och med oss i dag har vi Elsa Trolle Önnerfors, docent i rättshistoria vid juridiska fakulteten i Lund. Hennes senaste forskningsprojekt handlar om då det första kvinnliga juristerna i Sverige och deras yrkesliv. Vi har Thed Adelswärd, chefsrådman vid Lunds tingsrätt och Sandra Ahrén, administrativ assessor vid Lunds tingsrätt och kursföreståndare för den mycket uppskattade fördjupningskursen juridiskt kommunikation som då ges vid juridiska fakulteten här i Lund. Och för att finna gemensamma beröringspunkter under panelsamtalet så kommer vi att diskutera domaren som auktoritet, processledare och kommunikatör. Men även beröra, vilken betydelse miljön i rättssalen med dess symboler, attribut och uttryck har för domaren i sitt möte med allmänheten. Ja, i centrum för domstolarnas verksamhet är själva förhandlingen, det är ju i möte med så väl parterna som den tilltalade som rollen som domare, tydligast kommit till uttryck. Vad är det främsta man som domare då ska tänka på i mötet med allmänheten, Thed?

THED: Ja, det är väl alltså som du sa inledningsvis så är vi ju den centrala figuren egentligen i att upprätthålla en rättsstat och för att kunna göra det så krävs det dels att vi har förtroende från dem vi möter och det gör vi på många olika sätt. Vi måste se till att de som kommer till oss får möjlighet att prata och säga det de vill och bli hörda, på grund av det de säger. Sedan måste också kunna förmedla avgöranden som är tillgängliga för dem och som kan både kritiseras och kan överklagas osv. Det krävs väldigt mycket men vi måste också ha en auktoritet och det kan man vinna på många olika sätt.

RICHARD: Just det, genom förtroendeskapande insatser utgår jag ifrån? -

THED: Så kan man säga.

RICHARD: Visst, visst, men hur tänker du, Elsa, utifrån ett rättshistoriskt perspektiv? Är det här med lyhördhet och i det här fallet en inkännande auktoritet någonting som går igen i den rollen som domaren intog under exempelvis då 1800-talet?

ELSA: Det var väl ingenting som 1800-tals- domaren, om man jämför med i dag, behövde bemöda sig så mycket om utan auktoriteten hade man sig i yrket inte minst med häradshövdingen ute på häradsrätterna ute på landet som var kungar verkligen i sina domsagor man var en auktoritet i sig, det var egentligen ingenting som man ifrågasatte. Lite som prästen ute på landet, det var den som styrde och ställde där ute. Och det var nog inte så många som kanske idag som ifrågasatte vad man avkunnade för domar precis utan man stod med mössan i hand och tackade så mycket mer eller mindre om man nu ska generalisera.

RICHARD: Visst, verkligen. Ja, för det får vi nog etablera ganska tidigt här att bilden av domaren har förändrats över tid, men det kan också förändras mellan individer men om jag får vända mig till dig, Sandra, som kanske i det här fallet får lägga in en liten spaning kring hur man i framtiden kommer då förvalta den här rollen som domare. Vad kommer vi in här i frågor om lyhördhet, tillgänglighet och auktoritet, vad tänker du om en framtida domarroll?

SANDRA: Jag tror att är det blir viktigare och viktigare för att man blir i någon mån mer och mer offentliga. Såsom klimatet ser ut med medieuppmärksamheten också sociala medier så finns det även en ökad tillgänglighet eller en ökad insyn och det är bra, men det kan också skapa debatt. Man kan bli mer ifrågasatt som domare och jag inbillar mig att det finns dels mer bemötande och kommunikation är mer under lupp. Jag tror att vara det är fortsatt, men att man också kanske får jobba med auktoriteten, att det finns också en, vad ska man säga, ett ifrågasättande av rättsväsendet. Det är diskussioner och debatter kring hur det fungerar och att det är inte att man ska på något sätt hävda sin auktoritet genom att vara otrevlig eller på något sätt kränka människor men att ändå på något sätt jobba med auktoriteten och vilka signaler man sänder för att signalera att det är en allvarlig uppgift.

RICHARD: Verkligen, ja, tack, Sandra. Om vi då blicka tillbaka lite till dåtiden; har det funnits några exempel rent historiskt på häradshövdingar som kanske fick på fingrarna eller kritiserades i likhet med vad man utifrån nutid, och framtid har det, det finns med är ganska få exempel. Jag tror att man fick härja ganska fritt innan någon hade synpunkter på hur man uppförde sig.

ELSA: Det finns exempel, bl.a. en domare i Stockholm jag tror på 40-talet, som man då hänvisade till domarreglerna att han hade varit väl arg på parterna och skällt på dem i domstolen och där gick gränsen för där blev det varning, men det finns exempel, men de är få.

RICHARD: Jag förstår jag, så det är Olaus Petris domarregler som gäller?

ELSA: De har alltid gällt och gäller fortfarande.

RICHARD: Gott att höra. Men under 1900-talet har ju som vi har varit inne på nu synen på auktoriteter och allmänhets förtroendet till desamma förändrats i dag kan varken en läkare eller präst eller för den delen en

domare åtnjuta förtroende enbart genom sitt ämbete och sin ställning. Hur bör en domare av i dag arbete med förtroende och bemötandefrågor för att möta den här förändrade synen på auktoriteter, institutioner och makthavare? Vad tänker du, Thed?

THED: Jag tror det är flera saker som är viktiga. Jag är tillbaka på vad jag sa förut så egentligen blir det samma svar. Jag vet inte, du undrar igen alltså hur man ska bete sig för att vinna allmänhetens förtroende. Min uppfattning är väl att det viktigaste är då att låta parterna komma sin till sin rätt. Att man hör på dem och låter dem tala och att man sedan kan förmedla ett avgörande på ett bra sätt så att de om möjligt förstår varför resultatet har blivit som det har blivit. Sedan är det givetvis väldigt viktigt att man gör det med viss en viss finess eller att man har en juridisk skicklighet i det man presterar och det kräver ju både arbete och kunskap.

RICHARD: Är det en bild som du instämmer i, Sandra?

SANDRA: Jag tänker att när jag lyssnar på Thed men också ett ledord som jag har med mig som också pratat mycket om, det tycker jag är respekt. Att man får respekt genom att visa respekt. Och det behöver inte vara genom att vara vänlig men det handlar om att visa respekt för den situationen, för alla parter, att vara opartisk att lyssna, att låta alla komma till tals och att visa också sen i hur man skriver dom att man har lyssnat och vägt allas argument.

ELSA: Ja och där har både Thed och Sandra en viktig poäng. Hur man pedagogiskt förmedlar varför man har kommit fram till ett visst beslut. För det är ganska långt fram i historien vi behöver gå innan det här med att man ens bemöda sig med och skrev ut vilka domskäl. Man skriver ofta bara, särskilt de lägre domstolarna, om man tittar på gamla rättsfall att häradsrätten dömer på följande vis punkt slut. Och där är minsann ingen förklaring varför man har kommit fram till ett visst ett visst beslut eller vad man har vägt mot varandra så det där är någonting som har kommit på senare år verkligen.

RICHARD: Ja - Thed?

THED: Jag bara tänkte att det du säger här om oberoende och opartiskhet är ju en sak att det måste den enskilda domaren visa, i det enskilda fallet men det är också ett problem eller rättare sagt, det är väl så att om inte allmänheten när de kommer till oss har åsikten att vi är opartiska och oberoende redan från början så är det väldigt svårt att göra något åt det. Det ser man ju i länder som har ett mindre vad ska jag säga, oberoende rättsväsen. -Det vill ju till att vi alla hjälps åt att upprätthålla förtroendet för rättegången och för fördomarnas opartiskhet.

RICHARD: Verkligen. Nu är vi inne på synen på domaren utifrån externt perspektiv. Om vi internaliserar de här avvägningar kring just oberoende och får gå in på en personlig reflektion från mina panellister. I ett samhällsklimat där opinioner bildas blixtnabbt och genom olika former av sociala medier och andra digitala plattformar, så är det lätt att man dras med i samhällsdebatten som inte sällan också präglas utav filterbubblor och åsiktskorridorer, det vet vi ju gott med oss. Hur ska en modern domare då av i dag freda sig från att inte dras med i debatten och i det här fallet då kanske distansera sig lite till opinionen i sin yrkesgärning. Vad tror du Sandra?

SANDRA: Dels tror jag att det är en personlig fråga sig hur gärna, vissa är mer benägna och vill vara med i debatten och det beror lite på hur man ska göra och att det säkert är personlighetsberoende om man dras med eller inte

men jag tror att om man gör det så är det väldigt viktigt man att man då ändå med bibehållen opartiskhet för att man inte dras med och blir partiskt så att det inte blir att stå på barriaderna i någon fråga, dras med i en debatt och sedan kan man ha en rätt, till exempel om högre straff och sedan sitter man i rätten och så är det någon som hört den debatten och tänker "men vem är det som sitter där jag vet att den tycker så här". Det är inte den bilden, det får man vara väldigt försiktig med att förmedla.

RICHARD: Så det krävs en fingerspetskänsla. Thed, är det det som krävs?

THED: Egentligen är det så att en domare har ju bara en lojalitet och det är ju gällande rätt in till en viss gräns kan lägga till men det behöver inte gå in på nu och den lojaliteten måste vi visa också när vi uttrycker oss på sociala medier eller när vi skriver artiklar osv. Ibland kritiserar vi för att inte delta tillräckligt mycket i den rättspolitiska debatten och det gör man ju i andra länder. -Men jag tycker det är fullt förståeligt att man visserligen har man en både skyldighet är det väldigt bra om vi rättar till missförstånd som förekommer beträffande domstolar och domstolsverksamhet på sociala medier, men däremot så ska vi nog akta oss lite grann för att vara alltför kritiska mot den lagstiftning som vi är satta att vara lojala till. Så det håller jag med om.

RICHARD: Och om vi då bortom det skrivna och kommunicerade ordet även tar in då det fysiska rummet, rättssalen som är en viktig funktion i just hur domstolen kommunicerar sin roll. Hur har rättssalen påverkat synen på domarna över tid? Vad tänker du Elsa?

ELSA: Väldigt mycket! Tingssalen i sig säger oerhört mycket om sin samtid och där kommer en viktig brytpunkt när jag som rättshistoriker säger fortfarande den nya rättegångsbalken även om den trädde i kraft 1948, när processen ändrades från den inkvisitoriska till den mer ackusatoriska och man redan då behövde bygga om väldigt mycket tingssalarna när advokater och åklagare fick en helt annan roll och nämnden också tillträdde i städernas domstolar men tingssalen... Återigen om man ska göra kopplingar till kyrkan, det är lite samma typ av rum. Det ska ju ha en viss auktoritet och det här är ett väldigt speciellt ögonblick när man är i rätten och det symboliserar ofta i de här ganska så pompösa domstolsbyggnader som kommer med dit och tingssalar. -Domaren som sitter i en särskild stol med ett rejält bord framför sig och åtminstone förr i tiden kallade det här skranket, det här staketet som man kan kalla det som avskilde då rätten från åhörarna. -Och där åhörarna är viktigt också just det här att det har vi ett drag som har funnits med hela tiden i svensk rättshistoria. Rättegången är offentliga, särskilt i de lägre domstolarna så har det alltid funnits en möjlighet för allmänheten och komma och lyssna. Det var stora folknöjen dessutom förr i tiden när det inte var ting ofta så att tingssalen säger väldigt mycket om vilken tid man rör sig och vad som är viktigt att framhäva.

RICHARD: Verkligen och i kontrast till den här historiska beskrivningen hur tänker du Thed och Sandra här nu när ni har, får säga det, genomlidit den här pandemin där man mer eller mindre då också har fört in de digitala verktygen i rättssalen. Hur det ser ni på just dagens rättssal mot bakgrund av det som Elsa säger här men också utifrån framtiden. vad säger du Sandra? –

SANDRA: Jag tror man jobbar, man kan titta hur rättssalarnas utformning har förändrats över tid om man tittar här hos oss och vi har en modern tingsrätt moderna tingssalar. Det är ljus och man har minskat på de här tydliga auktoritetsmarkörer där de finns kvar. Det är lite upphöjt men om

man jämför med Landskrona som tingsrätten hade förhandlingar i tidigare, det var helt annat. Det var mörkt trä och stora röda sammetsgardiner och man satt väldigt högt upphöjd och det är inte så länge sedan det var förhandlingar i Landskrona. Det är helt annorlunda nu, men jag tror samtidigt att det behövs inte så mycket för att det är jag tror att det är tillräckligt mycket, det skapar tillräckligt med auktoritet och formell stämning så som det ser ut redan nu bara en med en liten upphöjning. Och sedan tror jag, om man ska återknyta till digitaliseringen, att det ger väldigt mycket möjligheter så klart. Det har också gjort att det har skett en stor utveckling under pandemin men det är samtidigt också så att med det kommer också utmaningar. Hur man behöver jobba med sitt bemötande på andra sätt om man har till exempel en part med på länk eller två och så har man någon i salen. Det kräver, tror jag, ett utvecklingsarbete när det gäller hur man jobbar med bemötandet framöver.

RICHARD: Verkligen, ja, jag tror nog att det är väl ingen av oss som undgått den här fantastiskt roliga situationen som uppstod i amerikansk domstol med det här ombudet som dessvärre fick på sitt kattfilmer och som satt där och sa att jag är inte en katt. Utan i det här fallet då skulle framhäva sin auktoritet i egenskap av ombud. Har du haft någon liknande erfarenhet, Thed?

THED: Nej, det har jag inte, faktiskt. Jag tycker det fungerat förvånansvärt bra under pandemin och det är säkert många saker som vi kommer att behålla som kommer att fortsättningsvis göra det enklare. Man behöver inte komma till domstolen alltid för att vara aktörer och det jag är övertygad om att det har kommit för att stanna.

RICHARD: Verkligen, verkligen. Men om vi kommer tillbaka till det som du är inne på Sandra Ahrén, det här med tingsrätten i Landskrona och träslagen och det här estetiska. Om vi uppehåller oss lite just kring domaren och hur man klär sig som domare. -Så har det också förändrats över tid eller hur såg man på domarens klädsel förr i tiden?

ELSA: Sverige är lite speciellt för vi har aldrig haft nån domardräkt, eller domarklädsel. Sverige och Finland sticker ut. Nästan alla andra länder har någon typ av domarkåpor eller peruker i vissa fall, och det ser man många länder runt om i världen inte minst engelsmännen som var så stor kolonialmakt tog med sig mycket hemifrån bl. a då domarkulturen. Jag läste någonstans nere i om något av länderna nere i Afrika någonstans där det var ett numera ett arbetsmiljöproblem med värmen och luftfuktigheten och ändå de här domarperukerna som de satt fortfarande och tvingades ha på sig. Sådana frågor kan dyka upp här också. Men i Sverige har vi aldrig haft nån officiell domarklädsel på det sättet. På 1800-talet var det inne med de civila uniformerna. -Och det hade ofta häradshövdingen sin häradshövdingsuniform men det modet dog ut också successivt. Ibland hade man frack men sedan ganska många år tillbaka, egentligen de senaste 100 åren, så har man haft sina vanliga kläder, kostymen rakt upp och ned och det har ju oftast varit manliga domare. I alla fall i äldre tid så då var det ju kostymen som gällde helt enkelt.

RICHARD: Jag förstår. Så ni har inte från lokala skyddskommittén här i Lund varit tvungen till att rycka in då mot peruker och annat?

THED: För min del är det är inte så att jag längtar efter det, men jag skulle inte haft något emot att vi hade en domarkappa i Sverige, och det beror på vad man lägger i att ha en domarkappa. För mig så är det någonting som är

till för att påminna både mig själv och allmänheten som ser det att den som dömer här är inte privatpersonen Thed utan det är representanten för rättvisan och att när jag tar på mig den då är det inte mina egna åsikter som räknas utan då är det ju mitt ämbete eller mitt arbete som det här representerar.

ELSA: Det är precis så man har resonerat i de flesta andra länder just för att markera att man inte är där som privatperson utan som en del av ett kollegium i stället. Det har gjorts några försök bl. a tidigt 1900-tal och man gjorde lite påstötningar att införa någon slags domarkåpa just men det rann ut i sanden. Jag vet inte om det är typiskt svenskt. Vi ska sitta och se likadana ut allihop men jag håller helt med dig om att vi inte minst för auktoriteten också visar gentemot allmänheten att man är där i en annan roll än sig själv.

THED: Peruken skulle jag gärna slippa. Jag träffade en irländsk domare nu i helgen som sa att han aldrig tvättat sin peruk och det är inte bra.

ELSA: Det är ett annat arbetsmiljöproblem.

RICHARD: Vad tänker du Sandra?

SANDRA: Jag håller med. Jag tänker att det finns så många andra frågor och driva och som drivs hela tiden så det här är en fråga som bara liksom, det blir som det alltid har varit men jag läste någonstans att jag tror att det var 2012 där det kommit två motioner till riksdagen om domarkåpor och det röstades ner och ett av argumenten som jag har förstått det var att det skulle vara löjeväckande. Att det hade han fått motsatt effekt, medan vi vet att i Norge till exempel har man resonerat tvärt om. Att det handlar precis om det som Elsa och Thed säger att det verkar snarare att man har två helt olika traditioner bara. Jag tror att det inte bara handlar om auktoritet utan att det också finns en poäng i framför allt det som Thed säger att det påverkar både bäraren av dräkten men också den som ser den och visa detta viktiga. Särskilt kanske när det blir ett mer fokus på individer genom sociala medier, den domaren sa det och den gjorde det utan ett sätt att det neutraliserar i någon mån att man kan ändå ha ett gott bemötandet med kåpan följer inte bara automatiskt om jag säger kränkningar för att generalisera utan med kåpan visar att man tar det här på allvar och man visar respekt för den situationen.

RICHARD: Verkligen, och det känns som att vi återkommer till just det här med att man som domare ska känna sig som oberoende, i förhållande till sin person och vi var inne lite på det tidigare mest i avvägningen i ur det här med att domaren som, vilken roll som domare ska ta i samhället men om vi även går in lite på de här avvägningar som handlar om juridiken och den rättsliga avvägningen som är knuten framför allt i relation till lagstiftaren så har vi under de senare åren sett en ökad utveckling där man får ta ett större utrymme som domare, inte minst i takt med rubriceringen och den utveckling som har skett där och det har också blivit en svår avvägning mellan å ena sidan att i det här fallet skipa rätt inom ramen för den rättstillämpning som sker från en tekniskt tolkning och tillämpning av lagen men också det som till slut har till viss mån kritiserats knutit till den har ökade domstolsaktivismen som vi kan se i vissa då domstolar runt om i Sverige. Finns det ett utrymme för domstolsaktivism eller bör då man i det här fallet och tekniskt tolka och tillämpa lagen. Hur tänker ni kring den delen av domarens roll?

THED: Det beror på vad du lägger i ordet aktivism för självklart är det ju så att en domare måste ju tillämpa den lagstiftning som finns, men måste tillämpa den med hänsyn till inte bara de intentioner som lagstiftaren hade utan också med hänsyn till en väldig massa andra, dels mänskliga rättigheter, dels EU-rätt, dels då väldigt många andra saker och det här har ju kommit oss närmare. Vi kan inte bara teleologiskt se att så står det i förarbetena och även om det inte riktigt står så i lagtexten så får vi ändå anpassa det hela till det som lagstiftaren ville. Så är det ju inte, och det tycker jag är väldigt bra Vi är ju ett underutvecklat land, tycker jag egentligen eller har varit varje fall, när det gäller att tillämpa internationella överenskommelser när det gäller att tillämpa mänskliga rättigheter här i Sverige, så det är utmärkt att det har kommit fram. Sedan kan man säga att EU-rätten är ju lite, den tränger undan annat och gör det mer och mer och blir mer och mer betydelsefull ju närmare den kommer. Skrivs en EU-rättslig författning om någonting som handlar om cyklar, ja då kommer plötsligt allting som handlar om cyklar att få bedömas utifrån den EU-rättsliga författningen. Det kan man tycka att den är lite invasiv, kan man säga.

RICHARD: Delar du den uppfattningen, Sandra, om invasiv?

SANDRA: Vi måste ju förhålla oss till den så på så sätt kan väl säga det och sedan tror jag även att, på din fråga om domstolsaktivism, vet jag inte heller riktigt som Thed sa, vad du menar, men det är klart att ibland förekommer det. Det finns när domare i enskilda framför allt underrättsdomare sticker ut hakan då. Det har vi haft med till exempel förbudet mot dubbelbestraffning. Det var några år sedan där det var en enskild enskilda underrättsdomare som valde att göra på ett annat sätt än vad Högsta domstolen sagt och motiverade det utifrån EU, EU-rätten. Det är ovanligt. Ofta kommer det från överrätt nedåt om man säger. Jag vet inte Thed, vad du säger om det är modigt. Jag kanske inte hade gjort det. Så kan jag väl säga.

THED: Jag tycker att vi ska vara modigare. Vi ska våga ställa frågor mycket oftare tycker jag, till EU-domstolen och jag tror det är viktigt att, vi måste komma ihåg att vi svenska domare vi är den domare i EU som parterna möter först av allt och vi är den första europeiska domaren som man möter och det är vi faktiskt skyldiga att försäkra oss om att vår tolkning av den här lagen står i överensstämmelse inte bara med svensk rätt utan också med europeisk rätt. Jag tycker att det är utmärkt.

ELSA: Det här är lite roligt om man tittar historiskt på det här för om man backar bandet har historien haft perioder när domaren verkligen ska vara lagens mun och enbart upprepa exakt vad som står i lagboken till om man kommer ända tillbaks på 1600-talet när man verkligen hade en internationellt präglad svensk rätt också när man hade romerskrättsliga principer och att den rätten som hade vuxit fram i Tyskland under medeltiden som man tog in på ett helt naturligt sätt så det här slår verkligen pendeln fram och tillbaka. Det blir spännande att se om några år igen var vi är då någonstans.

RICHARD: Det finns ett väldigt spännande och roligt exempel som lyftes upp av Karl Gunnar Åkerberg vid det nordiska juristmötet 1993 så lyfter han fram och beskrev den svenska domstolen som en Volvobil där en skicklig förare i form av domaren satt vid ratten och sen instruerades då av den kartläsande parlamentarikern som satt i baksätet så den här liknelsen den stämmer kanske inte möjligtvis fullt ut i dag utan här får man ta ett större utrymme och våga in då andra aspekter i ljuset av de rättskällor som har tillkommit genom Europarättens utveckling. Mycket intressant, men om vi

då uppehåller oss vid det. Medför den här repriseringen att vi i dag står inför mer kreativ roll som domare. Jämfört med traditionellt den traditionella domare.

THED: Ja, det skulle jag säga, absolut, Vi känner en mycket större frihet tror jag, som domare om vi nu har fattat vår roll. Det kanske inte alltid vi har gjort det. Men jag tror att det är så att vi har en större frihet i dag.

RICHARD: Mycket intressant. Och om avslutningsvis då, vad om vi nu ska summera detta, vad har varit och vad är och vad kommer att bli den hetaste frågan för domarkåren? -Då nu och även i framtiden? Vad säger ni vad ska vi börja med dåtid kanske vad säger du, Elsa? Den hetaste frågan.

ELSA: Ska vi ta ett 100 års perspektiv, det är väl lagom, då är vi tillbaka i början av 1920-talet. Då var egentligen två saker som var på tapeten, dels så var den stora processrättsreformen igång som kom med sina första betänkanden på 1920-talet och det handlar både om förfarandepincipen men också hur man skulle göra med hela domstolsorganisationen. Nu blev det ju så att man lyckades inte få med de där båda samtidigt och det är därför förfarandepinciperna, kom på 40-talet sedan fick det vänta fram till början av 70-talet innan man fick en ny organisation så att det var någonting som man diskuterade väldigt mycket. Och det andra man diskuterade var den heta frågan huruvida kvinnor skulle få bli domare. För det här är ett tidevarv då det var väldigt mycket diskussioner kring kvinnor och statliga tjänster och mycket heta känslor i den här debatten. Och det kom en lag 1923 som tillät kvinnor att få bli domare i underrätt och få sitta som tingsnotarie och även fungera som nämndemän men de högre domartjänsterna var fortfarande undantagna så att det var inte heller en lätt nöt att knäcka huruvida kvinnor skulle få bli domare, vilket ju blir nästan lite lustigt när man tänker på att kvinnliga domare är egentligen i majoritet i dag i varje fall i de lägre instanserna.

RICHARD: Verkligen, och Thed vad säger du vad är den hetaste domarfrågan just nu?

THED: För mig, det är nog olika för olika personer för mig är det hetaste just nu att vi håller på nu i Sverige att så småningom få ett mer oberoende domstolväsende genom att vi kanske får ett High Judicial council, vi kanske ser till att vi inte är styrda av ett enrådigt domstolsverk utan vi har en High Judicial Council där domare röstar fram de som ska företräda dem och där ekonomin sköts inte via regeringen utan via ett oberoende organ och det tror jag är jätteviktigt. Det är jag säker på kommer eftersom jag tror inte vi har någon möjlighet att låta bli.

RICHARD: Och Sandra då som representant för framtidens, domarkår, vad tror du kommer att vara den hetaste potatisen, hetaste frågan?

SANDRA: Jag tror att jag har lite olika framtidsspaningar. Den ena frågan som är kopplad till i någon mån bemötande eller offentligt det handlar om den ökade insynen som finns genom sociala medier bl. a men också poddar och det skrivs om rättegångar på ett annat sätt och där pågår en debatt som jag tror kommer fortsätta att pågå kring den integritetskränkningen det innebär när det blir offentligt på ett annat sätt än bara insyn för att veta att domaren dömer rätt eller vad man ska säga. Så det tror jag är en sak som man kommer att diskutera vidare. En annan fråga tror jag är digitaliseringen som vi var inne på tidigare där jag tror att man kommer utnyttja de möjligheterna mer men man får arbeta med att hänga med från domstolarnas sida där vi har AI som också kommer in som såklart, det ligger

kanske långt i framtiden medan jag vet att i Nederländerna hade man en e-court för privata skiljeförfaranden som avgjordes genom AI och tydligen då enligt uppgift fungerade det väldigt väl förutom att det inte fanns någon insyn så att det här AI systemet dömde rätt. Man visste bara inte om hur de dömde. Och det blev problematiskt och där pågår det också en utveckling kring, kan man få AI-systemen att tänka och redogöra för skäl och det tror jag det är att gå för långt men däremot kanske man kan tänka sig i lättare situationer där man har inte vet jag lättare frågor som skulle kunna avgöras för att lägga fokus på ett annat sätt. Det vet jag inte men det ligger väl långt i framtiden men det finns. Och slutligen så tror jag att en viktig fråga är domarrekruteringen. Hur vi rekryterar domare, hur vi får domare också i mindre domstolsorter där det är svårare att få domare och det jag tror att det är viktigt att komma ihåg att det också är ett hantverk som man lär sig under lång tid och att det är någonting att ha med sig, tror jag och att det är viktigt att man bibehåller den höga kvaliteten för att knyta ihop den säcken på domarna genomgående genom hela Sverige för att upprätta förtroendet för, upprätthålla förtroendet för rättsväsendet.

RICHARD: Verkligen. Vi ser fram emot det de kommande då tvåhundra-femtioårsjubileet och också få höra diskussionen om alltifrån domarrekrutering till hur artificiell intelligens kanske till och med har tagit över vissa av dem de dömande roller som vad ska man säga, de funktioner som domstolen har i dag. Tack så hjärtligt, Thed Adelswärd, Sandra Ahrén och Elsa Trolle Önnerfors för det här väldigt spännande samtalet och nu över till dig, Björn.

BJÖRN: Ett stort tack till Richard Elsa, Thed och Sandra för det är mycket intressanta samtalet. -Ja, nu återstår bara att tacka för oss hälsa hovrätten till lykke och så ses vi på jubileumsfesten. Skål.